

Företagsekonomiska institutionen
Ekonomihögskolan
Lunds universitet

Kandidatuppsats VT 06

Effekter på kreditgivning till småföretag av den nya förmånsrättslagen

Författare:

Irina Wilhelmsson

Handledare:

Erling Green

Carl-Michael Unger

Förord

Uppsatsen är en kandidatuppsats i företagsekonomi och har skrivits vid företagsekonomiska institutionen, Lunds Universitet. Författaren tackar de som bidragit till uppsatsen. Framförallt respondenterna på SEB Finans och SEB som bidrog med viktig information till uppsatsen och mina handledare Erling Green och Carl-Michael Unger för deras stöd och engagemang. Ett stort tack till Anna-Karin Wickström.

Lund, juni 2006

Irina Wilhelmsson

Sammanfattning

- Titel:** Effekter på kreditgivning till småföretag av den nya förmånsrättslagen
- Seminariedatum:** 2006-06-07
- Ämne/Kurs** FEK 582 Kandidatuppsats, Företagsekonomi, 10 poäng
- Författare:** Irina Wilhelmsson
- Handledare:** Erling Green och Carl-Michael Unger
- Nyckelord:** Förmånsrätt, företagsinteckning, kreditgivning till småföretag, kreditbedömning, factoring.
- Syfte:** Syftet med uppsatsen är att studera och analysera i vilken utsträckning de nya förmånsrättsreglerna har påverkat småföretags finansieringsmöjligheter.
- Metod:** I uppsatsen tillämpas en kvalitativ metod med deduktiv ansats, som kopplar relevant teori till empiri för att möjliggöra en analys av huruvida det förväntade utfallet av förändringarna i förmånsrättslagen stöds av de empiriska observationerna och sammanfaller med teorin.
- Teoretiska perspektiv:** Agentteori används för att analysera kreditgivarnas beteende i relation till småföretagen och *pecking order* teori används för att analysera småföretagarens beslutsfattande och finansiella preferenser.
- Empiri:** Tre respondenter, som arbetar på en bank eller finansbolag, med omfattande och lång erfarenhet av kreditgivning till småföretag har intervjuats. Vidare används resultaten från två undersökningar om småföretagares syn på förändringarna i förmånsrättslagen.
- Resultat:** Bankernas benägenhet att ge krediter till småföretag har inte förändrats i någon större omfattning och deras affärsmöjligheter har ökat. Däremot upplever småföretagen att deras finansieringsmöjligheter har försämrats på grund av den nya förmånsrättslagen.

Abstract

- Title:** Effects of the new Law of priority in debtor's property on credits to small enterprises.
- Seminar date** 2006-06-07
- Course** FEK 582 Bachelor thesis in Business Administration, 10 Swedish credits (15 ECTS)
- Author:** Irina Wilhelmsson
- Supervisor:** Erling Green and Carl-Michael Unger
- Keywords:** Priority in debtor's property; floating charge; credits to small enterprises; credit rating; factoring
- Purpose:** The purpose of the paper is to analyse the effects of the changes in the Swedish Law of priority in debtor's property on credits to small enterprises.
- Method:** The paper uses a qualitative method and links relevant theoretical models to empirical research to test whether the expectations before the changes in the Law of priority in debtor's property is supported by empirical observations and theory.
- Theoretical perspective:** The paper describes the changes in the Law of priority in debtor's property and the theoretical foundation for the paper is the agency theory and the pecking order theory.
- Empirical foundation:** Three persons, working with a bank and financial institute, who have deep knowledge and long experience from credit granting to small enterprises have been interviewed. In addition, the results from two surveys of small enterprises' opinion about the changes in the Law of priority in debtor's property have been used.
- Conclusions:** The banks' propensity to grant loans to small enterprises has not changed significantly and their business opportunities have improved. Small enterprises on the other hand feels that their financial possibilities has deteriorated as a result of the new Law of priority in debtor's property

Innehållsförteckning

1	Inledning	7
1.1	Bakgrund	7
1.1.1	Förmånsrättskommitténs utredning	7
1.1.2	Regeringens förslag till förändringar i förmånsrättslagen.....	8
1.2	Problemdiskussion	8
1.2.1	Problemformulering	9
1.2.2	Syfte	9
1.2.3	Avgränsning	9
1.2.4	Disposition	10
2	Metod	10
2.1	Tillvägagångssätt.....	10
2.2	Urval av respondenter	11
2.3	Metodologiska övervägande: forsknings strategi och ansats	12
2.4	Datainsamling.....	13
2.4.1	Primärdata	13
2.4.2	Sekundärdata	13
2.5	Källkritik	13
2.5.1	Tillförlitlighet	13
2.5.2	Pålitlighet	14
3	Förmånsrättsregler	14
3.1	Förmånsrättsreglerna före förändringarna.....	14
3.1.1	Särskild förmånsrätt	15
3.1.2	Allmän förmånsrätt	15
3.2	De nya förmånsrättsreglerna	16
3.2.1	Företagsinteckning	17
3.2.2	Övergångsregler	18
4	Teori.....	18
4.1	Definition av småföretag	18
4.2	Problem med kapitalförsörjning.....	19
4.3	Teoretisk referensram.....	20
4.4	Relation mellan kreditbedömare och småföretag utifrån <i>agentteori</i>	20
4.5	Finansieringsbehov och finansieringsmöjligheter: kontrollaversion och <i>pecking order</i> teori	22
4.5.1	De vanligaste finansieringsformerna: checkkredit och banklån	23
4.5.2	Alternativa finansieringsformer: avbetalning, leasing och factoring	23
5	Empiri	24
5.1	Primärdata	24

5.1.1	Kreditbedömning och värdering av säkerheter efter förändringar i FRL.....	25
5.1.2	Kredituppföljning efter förändringar i FRL	27
5.1.3	Alternativa finansieringsformer efter förändringar i FRL.....	28
5.2	Vad har hänt efter förändringarna: sekundärdata	29
6	Analys	31
6.1	Kreditbedömning.....	31
6.2	Kredituppföljningen	32
6.3	Bankernas kreditgivning	33
6.4	Småföretags finansieringsmöjligheter.....	34
7	Slutsatser.....	35
	Källförteckning.....	38
	Appendix	40
	Bilaga 1: Intervjumall.....	40

1 Inledning

Kredit får beviljas endast om låntagaren på goda grunder kan förväntas fullgöra låneförbindelsen. Dessutom krävs betryggande säkerhet i fast eller lös egendom eller i form av borgen. Banken får dock avstå från sådan säkerhet om den kan anses obehövlig eller om det annars föreligger särskilda skäl att avstå från säkerhet.¹

Säkerhet, i banksammanhang är antingen reala tillgångar eller penningförpliktelse som tryggar återbetalningen av lån.²

Förmånsrätt – juridisk benämning på företrädesrätt till betalning till borgenärerna vid utmätning eller konkurs enligt förmånsrättslagen (1970:979).³

1.1 Bakgrund

Förmånsrättslagen (1970:979, FRL) trädde i kraft den 1 januari 1972. Lagen innehöll i huvudsak en uppräknig av de fordringar som hade bättre förmånsrätt (prioriterade fordringar), samt angav vilken ordning som gällde mellan dem. Man måste ha i åtanke att det finns skillnader mellan så kallad särskild förmånsrätt och allmän förmånsrätt. Den särskilda förmånsrätten avser enbart en del av gäldenärens egendom och gäller både vid utmätning och när ett företag försätts i konkurs. Den allmänna förmånsrätten omfattar all gäldenärens egendom och tillämpas enbart vid konkurs.⁴ Vid kreditgivning avgör förmånsrätten värdet på olika säkerheter och därför har lagen en fundamental betydelse för småföretagets kreditförsörjning. Sedan 70-talet har förmånsrättsordningen omarbetats ett flertal gånger med hänsyn till de stora samhällsekonomiska förändringar, till exempel avregleringen av finansmarknaderna, som skett.

1.1.1 Förmånsrättskommitténs utredning

Förslag till nya förmånsregler kom 1999 och var ett resultat av förmånsrättskommitténs utredning. Kommittén hade i uppdrag att utreda den allmänna förmånsrätten vid konkurs, lönegarantin och företagshypotekets ställning. Ett av kommitténs huvudförslag var att

¹2 kap, 13§ Bankrörelselag (1987:617)

² www.ne.se, 2006-05-30

³ Nationalencyklopedin (1992), s.223

⁴ SOU 1999:1, del II, s.2

inskränka den förmånsrätt som följde med företagshypotek, vilket gav upphov till invändningar mot utredningens förslag. Försvagningen av företagshypotekets kreditvärde skulle kunna försämra förutsättningarna för en långsiktig och stabil finansiering av småföretag.⁵

1.1.2 Regeringens förslag till förändringar i förmånsrättslagen

2003 föreslog regeringen förändringar i förmånsrättslagen som bland annat skulle bidra till mer effektiv kreditgivning genom att omvandla företagshypotek till företagsinteckning. Förslaget i regeringens proposition om företagsinteckning sammanfaller med kommitténs förslag.⁶ De nya förmånsrättsreglerna som trädde i kraft 2004 baseras på kommitténs förslag och regeringens proposition 2002/03:49.

1.2 Problemdiskussion

För kreditgivning innebär de nya reglerna en försvagning av kreditgivarens förmånsrätt genom att företagshypotek med säkerhet i 100 % av rörelsekapitalet omvandlats till företagsinteckning med allmän förmånsrätt i 55 % av gäldenärens totala tillgångar. Dessutom gäller den allmänna förmånsrätten för företagsinteckning endast vid konkurs medan den särskilda förmånsrätten för företagsinteckningar även kunde göras gällande vid utmätning.⁷ Dessa förändringar har blivit avgörande för bankernas benägenhet att ge krediter till småföretag. Såväl kommittén som regeringen ansåg att företagshypotek påverkade kreditgivningen negativt eftersom bankernas säkerheter var alltför bra.⁸ Detta gav bankerna goda möjligheter att få tillbaka sina pengar även vid en konkurs och bidrog till bankernas ovilja att medverka vid företagsrekonstruktioner. Den nya lagstiftningen syftar till att bidra till bättre kreditgivning, men en möjlig negativ konsekvens av förändringarna kan bli att bankerna kommer att vara mindre benägna att låna ut pengar till småföretag. Detta var den viktigaste kritiken som framfördes i de diskussioner som föregick införandet av de nya reglerna. Det hävdades också att en försvagning eller avskaffandet av företagshypoteket, skulle leda till sämre kapitalförsörjning för mindre företag och att krediter skulle kanaliseras till större och väletablerade företag med bättre tillgångsmassa. Sammanfattningsvis skulle

⁵ Bergström, Clas, *Förmånsrätten och kreditmarknaden* (1999), s.295.

⁶ Prop. 2002/03:49, s.1

⁷ 11§ Förmånsrättslag (1970:979)

detta kunna leda till en ineffektivare kreditmarknad eftersom svårigheterna att låna pengar av bankerna gör att småföretag skulle kunna tvingas söka alternativa finansieringsformer. Andra effekter av förändringarna, som nämndes i dessa diskussioner, var att leasing- och factoringaktiviteter, belåningsgraden av pant och finansiering med eget kapital skulle komma att öka.⁹ Frågan är om dessa farhågor har besannats. En allmän uppfattning tycks vara att reformen har påverkat många småföretag negativt, vilket framkommer i ett antal oberoende enkätundersökningar.¹⁰

1.2.1 Problemformulering

De nya reglerna innebär förändrade arbetssätt för bankerna vid kreditgivning till småföretag i flera avseenden. Det är därför av intresse att besvara följande frågor:

- Vad står i fokus vid kreditbedömning av småföretag?
- Har kredituppföljningen förändrats?
- Hur har bankernas benägenhet att ge krediter till småföretag påverkats av den nya FRL?
- Hur ser småföretags finansieringsmöjligheter ut idag?

1.2.2 Syfte

Den nya förmånsrättslagen medför betydande förändringar för bankernas säkerheter vid långivning till företag. Detta påverkar troligen småföretag med en begränsad tillgångsmassa i större omfattning än stora företag. Syftet med uppsatsen är att studera och analysera effekterna av de nya förmånsrättsreglerna på småföretags möjligheter till bankfinansiering. Småföretag definieras här som företag med mindre än 50 anställda.

1.2.3 Avgränsning

Då övergången från företagshypotek till företagsinteckning är den avgörande förändringen för småföretagsfinansiering från banker, fokuserar uppsatsen på effekterna av den för småföretag. I vissa sammanhang är det dock svårt att särskilja småföretag från medelstora företag som ofta redovisas i statistiken som så kallade mindre företag. Följande information gäller därför

⁸ Prop. 2002/03:49, s.93

⁹ Bergström, Clas, *Förmånsrätten och kreditmarknaden* (1999), s.295

¹⁰ www.di.se, 2006-04-06, Thulin, Carl, *Tuffare tider för småföretag* (2004); www.svensktnaringsliv.se, 2006-04-07, *Förmånsrättsreform hårt slag mot småföretag* (2005)

båda små och medelstora företag. I Sverige är 95 % av alla företag mindre företag. Vidare är två tredjedelar av de anställda i mindre företag verksamma inom den privata sektorn.¹¹ Detta innebär att de förändrade reglerna har en möjlig effekt på en stor mängd småföretag. Förutom att studera effekterna ur småföretagens perspektiv studeras också bankernas förändrade syn på och rutiner för kreditgivning till småföretag. Som tidigare nämnts har det blivit svårare för småföretag att finansiera sina investeringar via bankkrediter, vilket gör att småföretagare tvingas söka andra finansiella lösningar i form av factoring och leasing. Eftersom dessa finansieringsformer kan utgöra alternativ till bankkrediter för att täcka företags kreditbehov diskuteras de i uppsatsen.

1.2.4 Disposition

Kapitel 2 presenterar den metod som används i uppsatsen. I kapitel 3 följer en beskrivning av regelförändringarna. Kapitel 4 behandlar småföretagens finansieringsbehov och finansieringsmöjligheter och i kapitel 5 presenteras resultaten från intervjuer som genomförts för uppsatsen samt relaterad litteratur. Därefter analyseras den insamlade informationen i kapitel 6. Uppsatsen avslutas med kapitel 7 som presenterar slutsatser om regelförändringarnas effekter på kreditgivning till småföretag och deras finansieringsmöjligheter.

2 Metod

Uppsatsens metod beskriver tillvägagångssättet, som används för att komma från problemformuleringens frågor till slutsatsens svar.¹²

2.1 Tillvägagångssätt

Problemformuleringen sker utifrån förändringarna i FRL. De hade vissa effekter på bankernas kreditgivning, som har debatterats inom pressen och näringslivet.¹³ Förändringarna påverkade småföretagens möjligheter att tillfredsställa sitt finansieringsbehov. För att belysa effekterna

¹¹ www.svensktnaringsliv.se, 2006-05-16, Frycklund, Jonas, *Resultat och analys av en undersökning om kreditgivning till småföretag* (2004)

¹² Rienecker & Jörgensen (2002), s.166

¹³ Frycklund (2004)

av detta har jag genomfört personliga intervjuer med kreditbedömare verksamma inom en bank och ett finansbolag. Med utgångspunkt i gällande förmånsrättsregler och med stöd av insamlad primär- och sekundärdata analyseras hur småföretag har påverkats av de nya reglerna samt hur banker och finansbolags syn på kreditgivning till småföretag har förändrats. Utifrån analysen dras slutsatser om effekterna av policyförändringen i relation till de förväntningar som fanns innan förändringen genomfördes. Dessutom diskuteras möjliga lösningar på de problem som skapats på grund av förändringen.

2.2 Urval av respondenter

Tidigare forskning tyder på att banklån utgör den allra viktigaste kapitalkällan för mindre företag, vilket medför att bankernas roll i kreditgivningsprocessen blir central för förståelsen av hur de nya reglerna har förändrat verkligheten för småföretagen. Stor vikt har därför lagts på banker vid urvalet av respondenter.¹⁴ Avvägningen mellan värdet av ytterligare information och möjligheterna inom ramen för en kandidatuppsats har lett till att tre respondenter har intervjuats. Urvalet har avgränsats geografiskt till Malmö och Lund. Respondenternas befattning samt arbetsplats sammanfattas i tabell 1. Samtliga respondenter har varit verksamma inom bank- och finansväsendet under många år och har en bred erfarenhet av kreditgivning. Detta möjliggjorde insamlande av information av intresse utifrån problemformuleringen. Respondenterna kunde tack vare sin långa erfarenhet belysa hur kreditbedömningsprocessen såg ut såväl före som efter förändringen av förmånsrättsreglerna. En betydande fördel med kvalitativa intervjuer är att en person kan intervjuas flera gånger eller att intervjun kan följas upp med kompletterande frågor.¹⁵ De för uppsatsen gjorda intervjuerna har följts upp med några kompletterande frågor via e-post.

Kreditorganisation	Befattning	Respondenter
SEB Finans, Malmö	Chef för finansiell försäljning	Mats Olofsson
SEB Finans, Malmö	Kreditchef	Sven Månsson
SEB	Kreditansvarig	Anders Rahm

Tabell 1: Kreditorganisationer och respondenter som inkluderats i studien

¹⁴ Bruns (2003)

¹⁵ Bryman & Bell (2005), s.362

2.3 Metodologiska övervägande: forsknings strategi och ansats

Vid datainsamling och analys finns två forskningsstrategier, kvantitativ och kvalitativ. Jag tycker att den kvantitativa metoden inte är tillämplig eftersom den fokuserar på mätning med syftet att förklara övergripande samband utan att ge en mer detaljerad bild av de underliggande processerna. En analys av förhållandet mellan de olika variabler som tagits fram leder till en mer statistisk bild av den sociala verkligheten som kan dölja de riktiga relationerna mellan variablerna.¹⁶ En annan anledning till att avstå från den kvantitativa metoden är att ett viktigt kriterium för metoden är ett stort urval av respondenter eller en betydande datamängd om småföretagens krediter och övriga karaktäristika för de studerade företagen. Att samla in sådan data har inte varit möjligt inom ramen för den tid som varit tillgänglig för uppsatsen.

Däremot lägger en kvalitativ forskningsstrategi med utgångspunkt från empiriska undersökningar vikt vid innehållet och inte vid kvantifiering av de studerade processerna.¹⁷ I uppsatsen genomförs en empiriska studie som undersöker hur deltagarna i kreditbeslutsprocessen uppfattar effekterna av förändringarna i FRL. Eftersom samtliga respondenter i studien är mycket erfarna kreditbedömare, är det relevant att se på frågeställningen i uppsatsen med deras ögon. För att den typ av undersökningen ska bli möjligt att genomföra, är det viktigt att engagera dessa personer för att få fyllig och detaljerad information. Det lämpligaste sätt att ta fram sådan information är kvalitativa intervjuer. En fördel med dessa är att intervjupersoner kan studeras i sin naturliga miljö, vilket förbättrar kvaliteten på insamlad data.¹⁸ Respondenternas uppfattning om vad som är viktigt ska speglas i den insamlade datan därför har jag valt att använda mig av en kvalitativ metod. Med deduktiv ansats kan jag koppla teori och empiri så att teorin kan prövas på *insamlad data* utifrån de förändringar som genomförts i FRL. Syftet med detta är att klargöra effekterna av de nya förmånsrättsreglerna på kreditgivning till småföretag.

¹⁶ Bryman & Bell (2005), s.106

¹⁷ Bryman & Bell (2005), s.40

¹⁸ Bryman & Bell (2005), s.323

2.4 Datainsamling

2.4.1 Primärdata

Primärdata har samlats in vid tre intervjutillfällen. För att korrekt kunna återge respondenternas svar spelades intervjuerna in och oklar information har förtydligats av respondenterna via e-post. Frågorna som togs upp vid intervjuerna hade i förväg distribuerats till respondenterna för att de skulle ha möjlighet att förbereda sig inför mötet och därigenom kunna lämna information av bättre kvalitet.

2.4.2 Sekundärdata

Sekundärdata som har använts består av lagböcker, forskningsrapporter kring småföretags finansiering samt artiklar och statistik tillgänglig via Internet.

2.5 Källkritik

I kvalitativa studier används alternativa, relativt kvantitativa, kriterier för kvalitetsbedömning, som till exempel trovärdighet i form av tillförlitlighet och pålitlighet. Många kvalitativt inriktade forskare är tveksamma till direkt tillämpning av *reliabilitet* (överensstämmelse hos ett mått och ett begrepp) och *validitet* (indikator på att ett begrepp verkligen mäts) på kvalitativ forskning. Dessa är viktiga kriterier för bedömning av kvantitativ forskning, vars uppgift är att påvisa ett objektiva samband mellan olika faktorer. Det finns dock en annan metod som är bättre anpassad till kvalitativ forskning och som utgår från ett antagande om fler möjliga verklighetsbeskrivningar. Här läggs mindre vikt vid mätningens betydelse och större vikt vid trovärdigheten i den verklighetsbeskrivning som presenteras av forskaren.¹⁹ Att de nedan uppräknade kriterierna uppfylls skapar trovärdighet, som är väsentlig för bedömningen av den typ av kvalitativ studie som redovisas i uppsatsen.

2.5.1 Tillförlitlighet

Ett sätt att verifiera tillförlitligheten i en studie är att aktörerna i den process som beskrivs ges möjlighet att ta del av de redovisade resultaten för att bekräfta eller korrigera den bild som ges

¹⁹ Bryman & Bell (2005), s.306

av verkligheten. På detta vis höjs trovärdigheten i den aktuella studien.²⁰ I praktiken skulle det kunna innebära att denna uppsats distribueras till ett antal småföretagare och/eller banker för att de ska kunna bedöma om beskrivningen i uppsatsen stämmer med deras bild av verkligheten. Då detta inte är praktiskt genomförbart har analysen utgått ifrån uppgifter från aktörer i den studerade processen, som noggrant har dokumenterats.

2.5.2 Pålitlighet

Trovärdigheten kan också höjas genom att forskaren tillämpar ett granskande synsätt, vilket innebär att undersökningen är fullständig och tillgänglig för alla inklusive respondenterna, samt att kvaliteten bedöms av granskare (till exempel handledare eller andra forskare).²¹

3 Förmånsrättsregler

Reglerna om förmånsrätt styr fördelning av säkerheter i form av konkursfordringar mellan olika borgenärer. Huvudregeln för förmånsrättsordningen är en regel om likabehandling av alla fordringar som har lika rätt. De fordringar som har bättre rätt än andra kallas prioriterade fordringar och definieras i FRL (1970:979).²²

3.1 Förmånsrättsreglerna före förändringarna

Nedan följer en beskrivning av den tidigare FRL och hur uppdelning på särskild och allmän förmånsrätt gjordes enligt den. Här läggs särskild tonvikt på beskrivningen av företagshypotek, som har varit av stor betydelse vid bankernas kreditgivning och använts som säkerhet.

²⁰ Bryman & Bell (2005), s.307

²¹ Bryman & Bell (2005), s.307

²² SOU 1999:1, del I, s.83

3.1.1 Särskild förmånsrätt

Särskild förmånsrätt omfattar bara viss egendom och gäller vid både utmätning och konkurs. De viktigaste av de särskilda förmånsrätterna är *panträtt* som gäller i viss bestämd egendom och *företagshypotek* som omfattar företagets lösa egendom.²³

Företagshypotek

Företagshypotek har alltid prioriterats lägre än panträtt men företagshypotek har omfattats av en särskild förmånsrätt för att företagets rörelseegendom ska kunna utnyttjas som kreditsäkerhet. I lagen om företagshypotek (1984:649) definieras den egendom som täcks av företagshypotek som *näringsidkares lösa egendom i den mån egendomen hör till den intecknade verksamheten*.²⁴ Detta innebär att företagshypoteket omfattar 100 % av varulagret, olika slags fordringar men inte kassa- och banktillgodohavande, aktier samt obligationer. Maskiner och annan utrustning som är tillbehör till en industrifastighet och som används i verksamheten ingår ofta i småföretagares rörelseegendom.²⁵

3.1.2 Allmän förmånsrätt

Allmän förmånsrätt gäller endast vid konkurs och avser all egendom som ingår i gäldenärens konkursbo.²⁶ Arbetstagares förmånsrätt i arbetsgivarens konkurs i form av lönefordran är ett exempel på allmän förmånsrätt, som regleras i FRL. Genom lagen om *statlig lönegaranti* (1970:741) infördes ett system där staten med vissa begränsningar garanterade utbetalningar av löne- och pensionsfordringar för att säkerställa arbetstagarnas fordringar. Lönefordringar utbetalas enbart vid konkurs, och ej vid rekonstruktion och därför har konkurs föredragits framför företagsrekonstruktion eftersom arbetstagarna har fått sina löner samtidigt som företaget har undkommit lönekostnader.²⁷ Efter utbetalningar enligt den allmänna förmånsrätten betalas *oprioriterade* borgenärens fordringar utan säkerhet till exempel leverantörsfordringar och skadeståndsfordringar.²⁸ Tabell 2 illustrerar uppdelningen av olika fordringar enligt tidigare FRL. I första hand ersätts prioriterade fordringar med särskild

²³ 2§ Förmånsrättslag (1970:979)

²⁴ 1§ Lag om företagshypotek (1984:649)

²⁵ SOU 1999:1, del I, s.252

²⁶ 2§ Förmånsrättslag (1970:979)

²⁷ SOU 1999:1, del I, s.199

²⁸ Tegin (1993), s.34

förmånsrätt, i andra hand prioriterade fordringar med allmän förmånsrätt och till sist oprioriterade fordringar.

Prioriterade fordringar (säkerheter)		Oprioriterade fordringar (utan förmånsrätt)
Särskild förmånsrätt (vid utmätning och konkurs)	Allmän förmånsrätt (endast vid konkurs)	
Panträtt (bestämd egendom)	Fordringar för revision	Leverantörsfordringar
Företagshypotek (100 % i lös egendom utom kassa och banktilgodohavande)	Skatter och avgifter	Skadesståndsfordringar
Fordringar vid utmätning	Löne- och pensionsfordringar	

Tabell 2: De tidigare förmånsrättsreglerna

3.2 De nya förmånsrättsreglerna

Huvudpunkterna med avseende på förändringarna i företagshypoteket, som är en avgörande punkt i den nya FRL, beskrivs i detta avsnitt. Företagshypotek har omvandlats till företagsinteckning. Till skillnad från tidigare företagshypotek omfattar företagsinteckning all företagets egendom. En annan skillnad är att fordringar med en företagsinteckning som säkerhet ska betalas efter bland annat fordringar som är förenade med förmånsrätt genom utmätning och lånefordringar som uppkommit under företagsrekonstruktionen. Den försämrade förmånsrätten för företagsinteckning förväntas bidra till bättre kredituppföljning. Både kommittén och regeringen anser att företagshypoteket har haft en negativ roll vid kreditgivningen eftersom bankerna inte tillräckligt har fokuserat på företagets återbetalningsförmåga utan har förlitat sig på den företagshypotekets goda förmånsrätt. Detta ledde till att kreditgivningen inte enbart skedde utifrån en lönsamhets och riskbedömning av projekten utan också utifrån en värdering av företagets säkerheter. Ett annat motiv för den nya FRL är att skapa en bättre riskspridning mellan borgenärerna. Tidigare har en stor del av tillgångarna i ett konkursbo tillfallit borgenärer med en förmånsrätt i företagshypotek, medan oprioriterade borgenärer inte har fått någon utdelning alls eller en mycket liten utdelning på sina fordringar.²⁹ Oprioriterade fordringar behandlas dock inte i uppsatsen. I tabell 3 visas uppdelningen mellan olika fordringar enligt den nya FRL.

²⁹ Prop. 2002/03:49, s.93

Prioriterade fordringar (säkerheter)		Oprioriterade fordringar (utan förmånsrätt)
Särskild förmånsrätt (vid utmätning och konkurs)	Allmän förmånsrätt (endast vid konkurs)	
Panträtt (bestämd egendom)	Ersättning till rekonstruktör	Leverantörsfordringar
Fordringar vid utmätning	Fordringar för revision	Skadesståndsfordringar
Lånefordringar vid rekonstruktion	Företagsinteckning (55 % i all företags egendom) Löne- och pensionsfordringar	

Tabell 3: De nya förmånsrättsreglerna

De viktigaste förväntade effekterna, på bankernas kreditgivning, av den nya lagen enligt SOU 1999:1 och regeringens proposition 2002/03:49 kan sammanfattas i följande punkter som studeras i uppsatsen:

- Vid *kreditbedömning* läggs större tonvikt på företagets *återbetalningsförmåga*, för att krediter framförallt ska ges till företag med goda framtidsutsikter och förutsättningar att driva verksamhet.³⁰
- Noggrannare prövning av småföretag och därigenom bättre *kredituppföljning* som bidrar till fler småföretagsrekonstruktioner.³¹
- *Bankernas benägenhet* att ge krediter till småföretag riskerar att påverkas negativt på grund av att företagsinteckningen har sämre säkerhetsvärde än företagshypotek.³² Som en följd av detta blir *finansieringsmöjligheterna för småföretag* ännu sämre än tidigare.

3.2.1 Företagsinteckning

Den 1 januari 2004 trädde den nya lagen om *Företagsinteckning* (2003:528) i kraft. Företagsinteckning har ersatt företagshypotek. Enligt den nya lagen är företagsinteckning förenad med allmän förmånsrätt och omfattar 55 % av all egendom. Till skillnad från företagshypotek innefattas även kontanta medel, aktier, samt lös och fast egendom.³³ Den kanske viktigaste förändringen är att borgenärer med bättre förmånsrätt får full ersättning för sina fordringar i första hand och först därefter får inteckningshavare del av all återstående egendom. Om fordran med säkerhet i företagsinteckning inte blir fullt betalt, betraktas den återstående delen av fordran som oprioriterad.³⁴

³⁰ Prop. 2002/03:49, s.93

³¹ Prop. 2002/03:49, s.94

³² SOU 1999:1, del I, s.365

³³ SOU 1999:1, del I, s.339

³⁴ SOU 1999:1, del I, s.331

3.2.2 Övergångsregler

Den nya förmånsrättslagen har genomförts i två steg för att underlätta anpassningen till de nya reglerna. De nya reglerna gäller från den 1 januari 2004 för nytecknade lån och från den 1 januari 2005 för befintliga lån, som således omfattades av den gamla FRL under 2004.³⁵ De kreditgivare som har säkerhet i företagshypotek har fått en möjlighet att se över sina utestående krediter och ompröva dessa med hänsyn till de nya förutsättningarna under övergångsperioden. Kreditgivaren hade under övergångsperioden möjlighet att säga upp krediten enligt kreditavtalet om säkerheten inte längre bedömdes som tillräcklig. Om en konkurs inträffade under tiden, gällde de gamla reglerna om företagshypotek.³⁶

4 Teori

I kapitlet definieras småföretag, frågan om varför småföretaget alltid har svårt att erhålla finansiering diskuteras ur ett teoretiskt perspektiv. Därefter presenteras teorier som kan användas för att förklara effekterna av förändringarna i FRL. Avslutningsvis redovisas småföretagens alternativ vid bankfinansiering.

4.1 Definition av småföretag

Det finns många olika klassificeringar av småföretag. Definitionen i uppsatsen utgår ifrån den svenska definitionen som är anpassad till EU:s definition. *Det lilla företaget* är företag som har:

- färre än 50 anställda
- en balansomslutning som är mindre än 25 miljoner SEK
- en årlig omsättning som inte överstiger 50 miljoner SEK.³⁷

Det förekommer dock avvikelser både uppåt och nedåt vad gäller antalet anställda och omsättning, eftersom småföretag växer eller minskar. För att förenkla diskussionen, men utan förlust av generalitet definieras småföretag endast baserat på kriteriet att antalet anställda är

³⁵ Frycklund (2004)

³⁶ SOU 1999:1, del I, s.338

³⁷ www.svensktnaringsliv.se, 2006-05-16, Thorell, Per & Norberg, Claes, *Revisionsplikten i små aktiebolag* (2005), s.10

färre än 50. Definitionen används för att indikera de företag som initialt kan komma i fråga för lån med säkerheter när småföretagens kapitalförsörjning diskuteras.³⁸

4.2 Problem med kapitalförsörjning

Det är svårt att avgränsa småföretag från mindre företag vilka utgör 95 % av alla företag i Sverige.³⁹ I tillväxtfasen har småföretag ett stort kapitalbehov, vilket i de flesta fall finansieras genom banker. Erfarenhet visar att bankfinansieringen är en viktig extern finansieringskälla för många svenska småföretag.⁴⁰ Samtidigt är det väsentligt svårare för mindre företag att finansiera sin tillväxt än för stora företag. Även större noterade företag kan ha svårt att erhålla lånefinansiering, men de har bättre möjligheter att attrahera kapital, exempelvis genom emission. Då de flesta småföretag är ägarledda, det vill säga onoterade, är sådant alternativ otillgängligt för dem. Därmed har småföretag mer begränsade finansieringsmöjligheter.⁴¹ Med utgångspunkt i tidigare forskning har tre problem som hindrar finansiärer att värdera småföretag identifierats:

- informationsasymmetri mellan finansiären och företagaren, det vill säga den ena parten vet mer om projektet än den andra parten. Informationsasymmetri förorsakar *ett finansiellt gap* eller otillräckliga kunskaper om småföretagets finansiella möjligheter
- begränsad småföretagshistorik och därmed avsaknad av legitimitet i tidiga företagsfaser, eftersom nystartade företag brukar vara okända i början⁴²
- svenska småföretagare satsar lite egna medel i företaget, vilket försämrar förutsättningarna att erhålla tillräckliga stora krediter från bankerna.⁴³

Informationsasymmetrin kan minskas genom att bygga upp ett ömsesidigt förtroende i relationen mellan företag och bank, vilken kan regleras med hjälp av kreditkontrakt, för att undvika att parterna agerar opportunistiskt eller utnyttjar varandras förtroende, som skapas av ömsesidiga förväntningar. För samarbetet spelar återbetalningsviljan och den personliga relationen mellan företagaren och banken en viktig roll. Småföretaget förväntar sig att få finansiering och banken i sin tur förväntar sig att företaget kommer att amortera lånet och

³⁸ SOU 1998:93, s.17

³⁹ Bruns (2003)

⁴⁰ Landström (2003), s.20

⁴¹ Bruns (2003)

⁴² Berggren (2003)

⁴³ SOU 1998:93, s.19

betala räntan.⁴⁴ Med tiden byggs en relation upp mellan företaget och banken som tillsammans med företagets kredithistoria och resultat bidrar till att minska informationsasymmetrin.⁴⁵

4.3 Teoretisk referensram

Jag kommer att tillämpa agentteori och pecking order teori i uppsatsen. Agentteori belyser relationen mellan principal och agent utifrån bankens syn på relationen, samt hur principalen kan försäkra sig om att agenten agerar i principalens intresse utifrån kreditbedömningsprocessen. Pecking order teori förklarar småföretagarens preferens för interna medel framför extern finansiering. En länk mellan de båda teorierna är informationsasymmetrin som presenterades i föregående avsnitt. Kunskap om informationsasymmetrin kompletteras, utifrån småföretagarens attityd till extern finansiering då begreppet *kontrollaversion* introduceras i uppsatsen. Kontrollaversion är ett centralt begrepp vilket används för att förklara hur mycket småföretagare är beredda att begränsa sin handlingsfrihet för att tillfredsställa sitt finansieringsbehov. Nedan presenteras de valda teorierna med fokus på de centrala aktörer som behandlas i uppsatsen.

4.4 Relation mellan kreditbedömare och småföretag utifrån agentteori

Det vanligaste sättet att förstå relationen mellan finansiär och småföretag, från finansiärens perspektiv, är agentteori, som bygger på informationsasymmetri mellan parterna och handlar om två motstridiga preferenser mellan agent och principal, eftersom båda är nytto-maximerare.⁴⁶ I detta fall är agenten ett småföretag och principalen är en finansiär (bank). Banken har till uppgift att granska företaget, men det är svårt för principalen att kontrollera hur agenten använder den tilldelade krediten, eftersom företaget strävar efter att undvika kontrollen för att bibehålla sin handlingsfrihet och sitt ägande. Genom att bedöma risktagandet och överta säkerheter, försäkrar banken sig mot att hamna i en situation då krediterna inte återbetalas.⁴⁷ Därför är kreditbedömningen den viktigaste delen i kreditgivningsprocessen. Problemet är att det finns faktorer som försvårar bankens

⁴⁴ Bruns (2003)

⁴⁵ Berggren (2003)

⁴⁶ Eisenhardt (1989), s.57-74

riskbedömning av småföretag, vilket får till konsekvens att ytterligare ett problem som gör det svårt för mindre företag att erhålla finansiering uppkommer. Varför är det svårt att bedöma den företagspecifika risken? I tidigare forskning nämns följande speciella problem i kreditbedömningen av växande småföretag:

- småföretagsägare brukar vara företagets största investerare och därför får de ett stort inflytande över företaget och fattar beslut angående företagets finansiering själva. Utifrån agentteori leder detta till att företagaren undviker vissa finansieringsalternativ för att inte inskränka sitt ägande,
- dessutom är småföretagen mycket flexibla och reagerar snabbt på förändringar i omvärlden, vilket gör bankernas risktagande ännu större, eftersom det påverkar företagets återbetalningsförmåga,
- redovisningsinformation, prognoser och budgetar som används vid kreditbedömningen kan vara ofullständiga, eftersom småföretagen inte är tvungna att lämna lika detaljerad information som noterade bolag.⁴⁸

För att kreditbedömningen av småföretag ska bli mer fullständig kompletteras kvantitativ information med kvalitativ information om företagets affärsidé, bransch- och marknadssituation samt företagsledning. En avgörande uppgift för kreditbedömaren är att prognostisera småföretagets överlevnadschanser, eftersom det är en förutsättning för att de ska kunna återbetala lånet.⁴⁹ Ett antal studier har gjorts för att utveckla en lämplig beslutsmodell för kreditbedömning, genom att klargöra vilka faktorer som påverkar kreditbedömaren i deras beslutsfattande, utifrån hur individer tänker och bearbetar informationen, så kallad kognitiv forskning. Kognitiva forskare anser till exempel att logisk deduktion (ordvalsanalys) av kreditbedömningsprocessen är otillräcklig och måste kompletteras med intuitiv induktion (känslor).⁵⁰ Kreditbedömningen är en evolutionär process eftersom kreditbedömaren erfarenheten utgör en närmast intuitiv förmåga att utvärdera risker.⁵¹

⁴⁷ www.itps.se, 2006-05-16, Silver, Lars, *Utvärdering av Förmånsrättsreformens effekter utifrån ett kreditgivningsperspektiv* (2005)

⁴⁸ Bruns (2003)

⁴⁹ Svedin (1992), s.9

⁵⁰ Green (1997), s.9

⁵¹ www.itps.se, 2006-05-16, Silver, Lars, *Utvärdering av förmånsrättsreformens effekter utifrån ett kreditgivningsperspektiv* (2005)

4.5 Finansieringsbehov och finansieringsmöjligheter: kontrollaversion och *pecking order* teori

Småföretagen har liksom större företag ett behov av kapital, för att kunna bedriva sin verksamhet, som varierar beroende av den mognadsfas som företag befinner sig i. Planering av finansieringsbehovet kan beskrivas utifrån följande frågeställningar:

- Hur mycket pengar behövs?
- Vilka finansieringskällor ska användas?
- Vilket förhållande mellan eget och främmande kapital ska väljas?
- Är ägaren beredd att ställa egna säkerheter för företagets finansiering?

Ofta är behovet av oberoende för småföretag mer grundläggande än behovet av externt kapital. Småföretagares tveksamma attityd till externa finansiärer kallas för *kontrollaversion*, vilken bidrar till den informationsasymmetri som diskuterades i föregående avsnitt. De företag, som är sysselsatta inom branscher med en snabb teknologikutveckling, har stort behov av att investera i maskiner och utrustning för att växa och överleva på marknaden. För sådana teknikbaserade företag, är extern finansiering nödvändig, eftersom företagets fortlevnad är företagets viktiga mål. Om dessa företag har finansiella svårigheter är kontrollaversion inte något problem och småföretags attityd till bankfinansiering blir mer positiv. Om företaget däremot har en hög grad av kontrollaversion, strävar det efter att söka finansieringskällor som maximerar dess handlingsfrihet.⁵² I Myers och Maljuf *pecking order* teorin förklaras småföretagets finansiella lösningar för att tillfredställa sitt kapitalbehov utifrån en finansiell preferensordning.⁵³ Först prioriterar småföretaget internt genererade medel, sedan banklån och andra låneformer och i sista hand acceptera de nytt eget kapital genom att notera sig på börsen.⁵⁴ Preferensen för internt medel är ett resultat av informationsasymmetrin, som orsakas av att bankerna inte har tillräckligt med information för att bedöma om företagets investering är lönsam. Osäkra projekt är dyrare än säkrare projekt, det vill säga företagets kapitalkostnader ökar då informationsasymmetri blir större. Om bankkrediter blir dyrare väljer småföretagare bort dessa och använder istället intern finansiering för att maximera sin handlingsfrihet.

Olika finansiärer är olika viktiga i olika utvecklingsfaser för småföretagen. Forskningen kring småföretag poängterar att det finns många aktörer på kapitalmarknaden som kan bidra

⁵²Berggren (2003)

⁵³Myers & Maljuf (1984), s.187-221

⁵⁴ Berggren (2003)

med olika former av kapital från bidrag till eget kapital men bankerna är den viktigaste källan om man ser till summan utlånat kapital. Bankerna bidrar med finansiering via lån och/eller checkräkningskredit. Bankernas finansiering skiljer sig åt beroende på vilken branschen företaget är verksamt inom. Bankerna bidrar sällan till företagens produktutveckling, eftersom de lever på inbetald ränta och inte är beroende av företagens tillväxt.⁵⁵

4.5.1 De vanligaste finansieringsformerna: checkkredit och banklån

En vanlig form av kortfristig kredit är checkkredit, vilken utgör en likviditetsreserv och kopplas till företagens bankkonto. Företag brukar använda den för att täcka rörelsens kapitalbehov och sköta sina in- och utbetalningar.⁵⁶

För större investeringar, till exempel i nya maskiner eller för att utveckla en ny produkt samt att uppföra nya byggnader, är banklån det bästa alternativet. Banklån löper på längre tid än ett år och ofta har banken säkerhet för lånet genom en företagsinteckning.

4.5.2 Alternativa finansieringsformer: avbetalning, leasing och factoring

Avbetalning är ett sätt för småföretag att finansiera inköp av lös egendom (fordon, maskiner eller inventarier). Då ett finansbolag anlitas av säljande företag består säkerheten i en rätt att återlösa den sålda varan.⁵⁷

För att inte behöva anskaffa fordon, maskiner eller kontorsutrustning kan småföretag välja att hyra objektet av en leasinggivare. Leasing är en kreditform med leasingegendomen som säkerhet för krediten. Leasegivaren (finansbolag) måste väga risken att leasetagaren inte ska klara av avgiftsutbetalningarna mot en eventuell förlust vid återlösen av egendomen och försäljning av densamma. För finansbolaget finns fördelar med leasing, till exempel bra säkerhet genom en tillgång som inte försvinner eftersom det är brottsligt att sälja leasegivarens egendom. Företaget i sin tur erhåller finansiering med högre belåningsgrad. Småföretagare anser dock att finansieringsformen är otrygg (tillgången kan överlåtas) och det är dyrt att bryta avtalet i förtid. Slutsatsen av detta blir att det är olämpligt för småföretag att leasa egendom som ofta byts ut.⁵⁸

⁵⁵ www.esbri.se, 2006-05-05, Gustafsson, Jonas, *Olika finansiärer viktiga i olika etapper* (2004)

⁵⁶ Tegin (1993), s.45

⁵⁷ Tegin (1993), s.92

⁵⁸ Tegin (1993), s.82

Factoring är en finansieringsform där ett företag överlåter sina kundfordringar till ett finansbolag eller factoringbolag. 70 % av fordringen utbetalas till företaget direkt och resten när kunderna betalat fakturan. Factoring anses vara den bästa finansieringsformen för småföretag, eftersom de brukar ha ett stort rörelsekapitalbehov samt brist på säkerheter. Dock har factoring ett dåligt rykte och uppfattas som en finansieringsform för finansiellt svaga företag. Detta rykte gör att användandet av factoring påverkar relationen mellan företaget och dess kunder negativt.⁵⁹

5 Empiri

I kapitlet redovisas den empiriska data som har samlat in under tre intervjutillfällen, samt resultatet från två undersökningar från Svenskt Näringsliv och Institutet för tillväxtpolitiska studier.

5.1 Primärdata

Det är 150 år sedan entreprenören Andre Oscar Wallenberg startade Stockholms Enskilda Bank. I nuläget är Skandinaviska Enskilda Banken AB (SEB) en nordeuropeisk finansiell koncern, som verkar på olika marknader.⁶⁰ SEB Finans (SEB F) är koncernens dottersbolag. Respondenterna är verksamma vid SEB Finans kontor i Malmö och SEB:s kontor i Lund. Jag har intervjuat tre personer. Samtliga respondenterna har lång erfarenhet av att bedöma krediter till företag och de anser att erfarenhet spelar en betydande roll i kreditbeslutsprocessen. De första två intervjuerna genomfördes på SEB F med Mats Olofsson och Sven Månsson. Mats Olofsson är chef på den finansiella försäljningsavdelningen och jurist. Han började arbeta på SEB F som kreditchef 1993. Sven Månsson är kreditchef och har jobbat som kreditbedömare sedan 1988. Deras kunskap omfattar inte endast finansbolagets verksamhet utan hela bankens kreditbedömningsprocess. Den tredje respondenten är Anders Rahm, som är kreditbedömare och har arbetat drygt 30 år på SEB.

⁵⁹ Tegin (1993), s.50

⁶⁰ www.seb.se, 2006-05-16

5.1.1 Kreditbedömning och värdering av säkerheter efter förändringar i FRL

Mats Olofsson

Kreditbedömningen av småföretag är en komplicerad stegvis process. Vid en helt ny kontakt då företaget ofta inte har någon historik, är det följande så kallade *mjuka faktorer* som är relevanta:

- Vilken affärsidé bygger företaget på
- Analys av branschen som företaget verkar i utifrån bankens erfarenhet (positiv eller negativ)
- Företagets ägare och hans förmåga att utveckla affärsidé.

I nästa steg bedöms *hårda faktorer* det vill säga rent ekonomiska förutsättningar samt företagets historik. De ovan beskrivna faktorerna indikerar företagets återbetalningsförmåga. I allmänhet är alla faktorerna lika viktiga, men de betyder olika mycket i olika faser av bedömningen. Om kreditbedömaren inte tror på affärsidén och människorna bakom den, spelar det dock ingen roll hur bra ekonomin ser ut. Efter förändringarna i FRL har kreditbedömningsprocessen inte förändrats mycket. Banker och finansbolag bygger sin kreditgivning på information om kassaflödet. Det är en hörnsten i kreditgivningen. Om kassaflöde plötsligt försvinner, vill bankerna sitta med en vettig risk, som en säkerhet kan ge. För att skydda sina säkerheter har bankerna lagt över rörelsens kreditbehov på factoring.

Sven Månsson

Från finansbolagets utgångspunkt är informationen om balansräkning, resultaträkning och nyckeltal mellan 60 och 65 % av bedömningsgrunden vid kreditbeslut. Den resterande delen är informationen om företagsledningen, affärsidén och så vidare. Oerfarna kreditbedömare tenderar att lägga större vikt på de ekonomiska förutsättningarna, runt 80 %. Reformen har inte medfört några större förändringar för SEB F, möjligen har det hänt en del i banken, där kreditgivning har blivit hårdare. Småföretagare tvingas pantsätta mer av sina privata egendom och gå i borgen i större utsträckning än tidigare. Finansbolagets värdering av säkerheter har inte förändrats, eftersom finansbolaget alltid har haft samma produkter (factoring, leasing och avbetalning), vilket gör att säkerheterna är de samma som tidigare. För leasing och avbetalning utgör de leasade eller inköpta inventarierna och maskinerna säkerheten och vid factoring har finansbolaget säkerhet i kundfordringarna.

Anders Rahm

Ägarens position som chef är mer betydelsefull i småföretag än i stora företag. I initialskedet, särskild vid kreditbedömning av nystartade företag, tar man hänsyn till vilka personer som har ledande positioner i företaget, eftersom förtroende i relationen mellan kreditbedömare och ägare kan vara avgörande för beslutsprocessen. Därefter går man igenom kvantitativ information som balansräkning, resultaträkning och nyckeltal. Om historiken inte är positiv, undersöker man företagarens vilja att utveckla sitt företag, för att bedöma företagets potential. I SEB har kreditbedömningen alltid utförts med hänsyn till företagets kassaflöde. Men när kreditbedömare har svårt att ta beslut blir säkerheterna avgörande. Efter lagändringen har bankens utdelningsmöjligheter vid konkurs försämrats något på grund av svagare förmånsrätt men samtidigt beror utdelningen på hur förlagsmassan ser ut. Tidigare ingick vissa tillgångar inte i företagshypotek eftersom det enbart omfattade rörelsens egendom (kundfordringar, lager etcetera). Enligt den tidigare FRL omfattade företagshypoteket även maskiner och inventarier när företaget inte ägde den fastighet som man bedrev sin verksamhet i (se tabell 4). Ägde företaget däremot fastigheten som man bedrev verksamheten i ingick alla maskiner och inventarier som var *fastskruvade* i fastighetens pantbrevsmassa (fastighetstillbehör) och endast *lösa* maskiner/inventarier omfattades av företagshypoteket. Alla större maskiner, traverser etcetera ingick således inte i företagshypoteket. Enligt nuvarande lagstiftning ingår alla tillgångar i företagsinteckningen och företagarens privata ekonomi har fått större betydelse vid kreditbedömningen. I småföretag vilka ofta associeras med enmansföretag är skillnaden mellan företaget och ägarens privatekonomi ganska liten. Man kan säga att övergången till företagsinteckning bara innebär vissa mindre förändringar i bankens värdering av småföretags säkerheter, eftersom lager och fordringar inte har varit värda så mycket som säkerhet vid företagskonkurser. Tabell 4 och 5 illustrerar skillnader i bankens värdering av säkerheter före (företagshypotek) och efter (företagsinteckning) lagändringen. För den möjliga utdelningen är skillnaden i utfallet från den tidigare lagen och den nya lagen olika beroende på om företaget äger fast egendom eller inte. Tabell 4 redovisar ett företag utan fast egendom där möjligheterna till utdelning var bättre under den gamla lagen. Tabell 5 däremot illustrerar ett fall där företaget äger fast egendom. I det fallet blir utdelningen större med den nya lagen. Respondenten menar dock att skillnaderna mellan den nya lagstiftningen och den gamla inte är stora eftersom den faktiska utdelningen i de minsta företagen ändå blir begränsad. Detta beror på att tillgångarna efter ersättning till konkursförvaltaren oftast är små eller obefintliga vid småföretagskonkurser. Konkurs-

förvaltarens ersättning betalas alltid i första hand och detta gäller både den gamla och nya lagen.

	Tillgångar	Gammal ifö-utdelning	Ny ifö-utdelning
Maskiner och inventarier	2 000 000	2 000 000	1 100 000
Lager	500 000	500 000	275 000
Kundfordringar	400 000	400 000	220 000
Kassa	100 000	-	55 000
Till utdelning		2 900 000	1 650 000

Tabell 4: Ifö-utdelning vid konkurs för näringsverksamhet utan fast egendom före och efter förändringarna i FRL. ifö = företagsinteckning. Källa: Anders Rahm

	Tillgångar	Gammal ifö-utdelning	Ny ifö-utdelning
Fastighet	1 000 000		220 000 ¹
Maskiner och inventarier	2 000 000		1 100 000
Lager	500 000	500 000	275 000
Kundfordringar	400 000	400 000	220 000
Kassa	100 000		55 000
Till utdelning		900 000	1 870 000

Tabell 5: Ifö-utdelning vid konkurs för näringsverksamhet med fast egendom före och efter förändringarna i FRL. Noter: ¹Pantbrev i fastigheten 600 000 har företräde före ifö-utdelningen. ifö = företagsinteckning. Källa: Anders Rahm

5.1.2 Kredituppföljning efter förändringar i FRL

Mats Olofsson

Från bankens synvinkel har uppföljningen blivit tryggare, om man belånar företagets rörelse och finansierar ett objekt med leasing och avbetalning, då har man säkerhet direkt i kundfordringar genom factoring och direkt i objektet genom leasingavtalet. Om företag inte accepterar dessa finansieringsformer, kräver banken en egen insats av ägaren. Då kommer ytterligare säkerheter att krävas för redan befintliga krediter, vilket uppfattas som något negativt av småföretagaren. Om småföretagaren accepterar förutsättningarna kring investeringskrediterna, borde ytterligare säkerheter inte behövas. Företaget frigör säkerheter vid annan kreditgivning än företagsinteckningar genom att ha factoring, leasing och köp på avbetalning. Finansbolag har skyddat sig vid konkurser genom att säkerheterna består av tillgångar överlåtna och pansatta direkt hos finansbolaget, vilket innebär att finansbolaget får sin utdelning direkt från företagets kunder.

Sven Månsson

Det har inte blivit några förändringar alls, det vill säga samma uppföljning som tidigare.

Anders Rahm

Egentligen blir det ingen effekt på kredituppföljningen i praktiken. Åtminstone en gång om året träffar banken sina kunder för att ta in bokslut och att se återbetalningarna av lånet sköts. Om företag har problem med återbetalning kan banken kräva att företagaren ska lägga om krediten till exempel till factoring, vilken banken anser vara positivt för småföretag tack vare snabbare kundavbetalningar.

5.1.3 Alternativa finansieringsformer efter förändringar i FRL

Mats Olofsson

Dilemmat är att småföretag alltid har svårt att få krediter, vilket skapar förutsättningar för att småföretagen ska uppleva att bankerna har blivit mer krävande efter förändringarna i FRL, eftersom banken erbjuder mindre checkräkningskredit idag och ställer högre krav på ägarens egeninsats. Idag erbjuder SEB F factoring som rörelsefinansiering samt investeringsfinansiering genom leasing och avbetalning, därmed skiljer sig finansbolaget från banken. Eftersom företagsinteckning har fått ett sämre värde idag, har man gått över från checkräkningskredit till en kombination av checkräkningskredit och factoring. Banken uppfattar traditionellt factoring som en säker och bra finansiering. Checkräkningskredit används för att täcka småföretags behov av rörelsekapital. Factoring och checkräkningskredit är de huvudsakliga innehållena i rörelsefinansieringen idag. Framför allt har factoring blivit vanligare, men företagen har med sig sitt gamla synsätt på factoring, som historiskt anses vara en finansieringsform för företag med ekonomiska problem. Det tar lång tid för att bygga upp ett förtroende för factoring som en bra finansiering genom att se de positiva effekter som den har. Leasing och inköp på avbetalning belastar inte balansen och påverkar nyckeltalen positivt. Finansbolaget använder ett flertal kanaler för att nå ut till kunderna. SEB F och SEB erbjuder till exempel in till kundträffar och annonserar i tidningar för att informera småföretag om de finansiella tjänster som man kan erbjuda dem.

Sven Månsson

Det har blivit fler affärsmöjligheter sedan FRL förändrades. Factoring och även i viss mån leasing har vuxit, medan checkräkningskrediterna har minskat. Banken hänvisar oftare till finansbolaget än tidigare. Småföretag har tvingats använda factoring i stället för checkräkningskredit, vilket förklarar varför småföretags behov av factoring och leasing har ökat. Men det finns en gammal inställning som associerar factoring med ett dåligt företag samt att det är dyrt. Egentligen har finansbolaget verksamhet vuxit och priserna har blivit lägre. SEB F förmedlar sitt budskap aktivt till sina kunder. Det finns också speciellt anpassade produkter för småföretag till exempel minifactoring som har en kreditnivå under 500 000 kronor och minileasing under 1 000 000 kronor, som en speciell funktion inom finansbolaget hanterar.

Anders Rahm

För att minska sina risker vid kreditgivning förmedlar banken olika alternativa finansieringsmöjligheter med koppling till sitt finansbolag, vilket kan erbjuda småföretag följande produkter: factoring, leasing och avbetalning. Statlig finansiering, från till exempel NUTEK eller ALMI, anses också vara en relevant finansieringsmöjlighet för nystartade företag. När det gäller andra finansieringsformer än lån med företagsinteckning har till exempel pantbelåning med en viss egendom som säkerheten samt rörelsefinansiering i form av factoring börjat användas i större utsträckning än tidigare, eftersom de nämnda säkerheterna indikerar att det finns överlevnadsmöjligheter för företaget.

5.2 Vad har hänt efter förändringarna: sekundärdata

Det är inte tillräckligt att belysa effekterna av förändringarna i FRL ur bankernas perspektiv, därför diskuteras effekterna från företagarperspektivet baserat på resultat från två undersökningar från Svenskt Näringsliv och Institutet för tillväxtpolitiska studier.

Svenskt Näringsliv

För att belysa det första övergångssteget använder jag följande data från Svenskt Näringsliv, som genomförde en oberoende internetundersökning i oktober 2004. Totalt gjordes 916 intervjuer med företag som har högst 50 anställda. Det är värt att notera att endast vartannat företag (51%) kände till de nya förmånsrättsreglerna, vilket tyder på bristande information till småföretag om lagändringen. Resultaten visar att *tre av tio* svenska småföretag (29 %)

ställdes inför ökade krav på säkerhet från bankerna. Ytterligare en effekt av den nya lagen är att bankerna försöker omvandla lånefinansiering till andra finansieringsalternativer som factoring och leasing för att komma runt problemet med ökade säkerhetskrav. Vart femte företag (20 %) fick förslag/begäran från sin bank angående dessa alternativa finansieringsformer. Många småföretagare anser dock att factoring och leasing är kostsamma åtgärder. Avslutningsvis ställde Svenskt Näringsliv en fråga om hur problemet med hårdare säkerhetskrav är relevant för svenska småföretagare och svaren visar att *sex av tio* (61 %) upplevde det som ett stort problem och av dessa uppgav *nio av tio* (90 %) att konsekvenserna av förändringarna i förmånsrättslagen utgör ett hinder för att växa och utvecklas. Problemet anses vara särskilt allvarigt eftersom nyföretagande i Sverige är lågt och småföretagens finansieringsmöjligheter är dåliga.⁶¹

Institutet för tillväxtpolitiska studier

Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) är en statlig myndighet, vars uppdrag är att bidra till tillväxtpolitik genom att analysera de faktorer som skapar ekonomisk tillväxt i Sverige, samt utvärdera effekter av politiska åtgärder och program.⁶² ITPS har på regeringens uppdrag utrett resultaten av förändringarna i FRL genom att ställa frågor till 3000 småföretag som hade banklån 2005.⁶³ Resultaten visar att bankerna omprövade sina krediter och ökade kraven på säkerheter för vart sjätte företag (16 %).⁶⁴ Alternativa finansieringsformer som factoring och leasing har erbjudits till vart fjärde företag (25 %). Dock upplever småföretagarna fortfarande dessa lösningar som fördyrande.

Både studien från Svenskt Näringsliv och studien från ITPS visar tydligt att bankernas krav på säkerheter har ökat och att alternativa finansieringsformer har erbjudits till en relativt stor andel småföretag. Enligt Svenskt Näringsliv bedömer att det finns en tydlig negativ effekt av förändringar i FRL på kreditgivning till småföretag. Deras farhågor om försämrade finansieringsmöjligheter för småföretagen finner stöd i ITPS undersökning. Vidare menar

⁶¹ www.svensktnaringsliv.se, 2006-05-16, Frycklund, Jonas, *Resultat och analys av en undersökning om kreditgivning till småföretag* (2004)

⁶² www.itps.se, 2006-05-16

⁶³ www.svensktnaringsliv.se, 2006-04-07, Pressmeddelande: *Förmånsrättsreformen försvårar kapitalförsörjningen för små företag* (2005)

⁶⁴ www.itps.se, 2006-05-16, Silver, Lars, *Utvärdering av Förmånsrättsreformens effekter utifrån ett kreditgivningsperspektiv* (2005)

Svenskt Näringsliv att tiotusentals småföretag har påverkats negativt, vilket innebär att nya investeringar och jobb har skjutits på framtiden.⁶⁵

6 Analys

I kapitlet sammanfattas det empiriska materialet och kopplas till den teoriram, som presenterats ovan.

6.1 Kreditbedömning

Småföretags beroende av finansiering gör att bankerna alltid har en bättre förhandlingsposition än småföretagen. Men informationsasymmetrin, som uppstår på grund av småföretagens kontrollaversion, snabba förändringar av investeringsbehovet samt den ofullständiga redovisningsinformationen, gör att bankerna bedömer sin risk i relation till ett småföretag som betydande. Kreditbedömningen av småföretag är därför komplicerad. Av empirin framgår det att olika kreditbedömare använder olika bedömningsmodeller, dock med hänsyn tagen till de formella regler som kreditbedömare har att rätta sig efter. Modellerna hjälper kreditbedömarna att tolka och förutsäga småföretags återbetalningsförmåga.

Kreditbedömningen är en stegvis process. De mjuka faktorerna hjälper till att bedöma småföretagets vilja och de hårda faktorerna förutsäger en förmåga att återbetala lånet. Det är svårt att säga vilka faktorer i processen som är viktigast, eftersom de betyder nästan lika mycket. Ju mer erfaren kreditbedömaren är desto mer vikt läggs på de så kallade mjuka faktorerna vid kreditbedömning av småföretag.

Empirin visar att återbetalningsförmågan kan prognostiseras utifrån en analys av företagets affärsidé, marknaden och branschen som företaget verkar i. Dessutom påvisar den empiriska undersökningar att kvantitativa mått är otillräckliga för att bedöma kreditvärdigheten och identifiera goda entreprenörer. En personlighetsbedömning är givetvis subjektiv och därför krävs erfarenhet och nästan intuition för att fatta ett bra beslut med hänsyn till kundens behov, bankens önskemål om säker kreditgivning och de formella regler som finns. Hur olika faktorer vägs varierar, eftersom kreditbedömarnas bakgrund och

⁶⁵www.svensktnaringsliv.se, 2006-04-07, Pressmeddelande: *Förmånsrättsreformen försvårar kapitalförsörjningen för små företag* (2005)

entreprenörsanda påverkar beslutet. Kassaflödet är dock alltid av avgörande betydelse för bankernas kreditbedömning. Ett problem med kassaflödet är att det ger en historisk bild av företaget och säger lite om dess framtida utveckling och därmed återbetalningsförmåga. Genom säkerhetsvärdering försöker bankerna att minska sin risk och därmed informationsasymmetrin i kreditbedömningen.

Från ett teoretiskt perspektiv syftade förändringarna i FRL och införandet av företagsinteckningen till att motivera bankerna att i sin kreditbedömning tänka mer på företagets återbetalningsförmåga istället för att förlita sig på den goda säkerhet som företagshypoteket utgjorde. Enligt den nuvarande lagstiftningen är bankernas utdelningsmöjlighet vid en konkurs med företagsinteckning sämre än tidigare eftersom förmånsrätten har försämrats, men alla tillgångar ingår i anspråket inklusive småföretagarens privata egendom. Detta kompenserar för den försämrade förmånsrätten och gör att förändringarna inte har påverkat bankernas kreditgivning i någon betydande omfattning.

Bankerna skulle kunna öka sina kontrollkostnader vid kreditbedömningen av småföretag eller sina bevakningskostnader vid kredituppföljningen av befintliga krediter till småföretag marginellt och lämna krediter i samma omfattning som tidigare men med företagsinteckning som säkerhet. På grund av ändringarna av företagshypoteket är det dock olönsamt för bankerna att öka sina kostnader oproportionerligt i relation till de små förlusterna. De har därför valt att komplettera tidigare kreditgivning med alternativa finansieringsformer, till exempel factoring som har ökat i omfattning. Ett resultat av lagändringen är att bankernas fokus på säkerheter har blivit starkare genom användningen av de alternativa finansieringsformerna, vilka är mycket tryggare än företagsinteckningen eftersom de har en bättre säkerhet. Detta gör att principalen (banken) har lyckats minska informationsasymmetri i relationen med agenten (småföretag), och därmed minska sitt risktagande vid kreditgivning till småföretag.

6.2 Kredituppföljningen

Kredituppföljning av befintliga krediter är bästa sättet att förebygga kreditförluster. Vanligtvis gör banken en årlig uppföljning som kan likställas med en förnyad kreditbedömning. De nya förmånsrättsreglernas syfte är att genom sämre förmånsrätt förmå banker till bättre kredituppföljning och därmed tvinga dem att delta i företagsrekonstruktioner. När en förhöjd risk för konkurs föreligger skulle banken kunna ordna en företags rekonstruktion, eftersom både företag och bank förlorar på en konkurs. Småföretagare bör komma till banken i ett

tidigt skede för att informera om eventuella problem. I praktiken undviker de att göra detta eftersom det finns risk att banken heller vill få tillbaka sina krediter än att hjälpa företag med en rekonstruktion. Därför försöker företagen undvika bankerna i en sådan situation, vilket överensstämmer med agentteorins antagande om opportunistiska agentens beteende eftersom agenten (småföretaget) vill vara passiv i sin relation till principalen (banken). Från empirin följer att bankernas intresse för en företagsrekonstruktion inte har blivit större. Om ett företag får problem med återbetalningarna kan banken ompröva krediterna och erbjuda en övergång till andra finansieringsformer (factoring, leasing och avbetalning) med bättre säkerheter än en företagsinteckning. Om småföretaget inte accepterar detta kan banken kräva en egeninsats av företagsägaren. I detta fall kan ytterligare säkerheter komma att behövas för de redan befintliga krediterna. Från de ovan redovisade undersökningarna av småföretagares syn på förändringarna i lagstiftningen följer att bankerna ställde ökade krav på säkerheter för många småföretags befintliga krediter, vilket anses vara en negativ effekt för småföretag av de nya förmånsrättsreglerna. Intensiteten i kredituppföljningen i övergångsperioden kan förklaras med bankernas behov av att anpassa sig till de nya reglerna. Bankerna försöker skydda sig genom säkrare kreditgivning så som leasing och avbetalning eller genom att belåna företagets rörelse via factoring, eftersom bankerna anser att dessa finansieringsformer är tryggare än finansiering med checkräkningskredit och vanliga lån. Detta visar att bankerna inte är intresserade att delta aktivt i företagsrekonstruktioner, eftersom de har hittat mer lönsamma lösningar, vilket visar att kredituppföljningen inte har blivit bättre med avseende på företagsrekonstruktioner.

6.3 Bankernas kreditgivning

Bankerna utgör fortfarande den viktigaste finansieringskällan för småföretag även om småföretagen i viss mån är kontrollaverta och bankernas finansiering anses vara relativt passiv eftersom de lever på ränta och inte på avkastningen från företaget. Förändringarna i FRL utgör dock inget stort problem för bankerna eftersom intervjuerna som genomförts för uppsatsen pekar på att bankerna har anpassat sig relativt enkelt och snabbt till de nya förutsättningarna för kreditgivning. De har också kunnat minska effekterna av förändringen genom att förmå småföretagen att acceptera nya kreditformer som till exempel factoring och leasing. Förändringen har haft negativa effekter på småföretagens finansieringsmöjligheter eftersom bankernas krav på säkerhet har ökat. Företagen måste därför se över sitt förhållande till bankfinansiering och kanske ändra sin uppfattning om factoring som är en bra och effektiv

finansieringsform. En närmare relation mellan banken och småföretaget kan leda till minskade problem med informationsasymmetri och därmed reducera bankernas risk och öka småföretagens finansieringsmöjligheter. Analysen visar att bankernas benägenhet att ge krediter till småföretag inte har förändrats mycket på grund av förändringar i FRL. Problemen med kreditgivningen till småföretag kan diskuteras utifrån andra förutsättningar, som inte beror på bankerna, till exempel ekonomiska och geografiska förutsättningar.

6.4 Småföretags finansieringsmöjligheter

Efter förändringarna i lagstiftningen har bankerna fått fler affärsmöjligheter. Bankerna har gått över från kreditgivning i form av checkräkningskredit till att använda en kombination av checkräkningskredit och factoring. Factoring används också oftare vid kreditgivning till nystartade företag. Checkräkningskredit är fortfarande en bra finansieringsform, för företag med stort kapitalbehov för att bygga upp ett lager, med företagsinteckning som säkerhet. Dock visar den empiriska undersökningen att checkräkningskredit, som ofta ges med säkerhet i en företagsinteckning, har minskat i betydelse, vilket förklaras med sämre förmånsrätt. Framförallt factoring har blivit en produkt som används oftare vid kreditgivning till småföretag. Bankerna anser att factoring är en bra finansieringsform eftersom betalningen av fakturorna sker snabbare. Leasing har i viss mån blivit vanligare, medan, pant med särskild förmånsrätt i en viss egendom oftare kombineras med krediter med säkerhet i en företagsinteckning. Det har också framkommit att bankerna försöker kombinera kreditformer med olika förmånsrätter vid kreditgivning till småföretag. Bankerna har också blivit aktivare förmedlare av sitt budskap genom att förse småföretag med information om dess finansieringsmöjligheter. Förändringarna medför att bankerna utvecklar sina produkter och anpassar dem till småföretagens behov, ett exempel på detta är så kallad minifactoring och minileasing, vilka skötas av en speciell kreditfunktion i finansbolag. Från bankernas synvinkel innebär förändringar i FRL bättre möjligheter att erbjuda factoring som är en mycket lönsam produkt för finansiärerna.

Från sekundärdatan framgår att alternativa finansieringsformer som factoring och leasing erbjöds till en stor andel av de svenska småföretagen under övergångsperioden från den gamla till den nya lagstiftningen.

För att studera effekterna av förändringar ur ett teoretiskt perspektiv måste man ta hänsyn till att vissa förutsättningar påverkar relationer mellan småföretag och kreditgivare. Två viktiga faktorer vid kreditgivning till småföretag, som har diskuterats ovan är att många

svenska småföretag är underkapitaliserade samt att bankerna är försiktiga vid kreditgivning till småföretag på grund av informationsasymmetrin.

Enligt teorin finns två slag småföretag: ej kontrollaverta (tillväxtorienterade) och kontrollaverta småföretag. Teorin förutsäger att de reagerar olika på förändringarna i lagstiftningen, eftersom deras ambitioner och därmed kapitalbehov skiljer sig åt. De tillväxtorienterade företagen karakteriseras av ett stort kapitalbehov för att göra investeringar i maskiner och utrustning. De återfinns ofta inom branscher med snabb teknologikutveckling. För dessa är kontrollaversion inget problem, vilket leder till att de accepterar alternativa finansieringsformer, för att slippa krav på att ställa upp med mer eget kapital. De är också mer positiva till lagändringen än andra småföretag. Resultat blir att informationsasymmetrin minskar och banken (principalen) har lyckats sluta ett kontrakt med agenten på sina villkor. De kontrollaverta småföretagen utnyttjar i första hand interna finansieringskällor och har därför mindre behov av extern finansiering än tillväxtföretagen. De klarar sig oftast med checkräkningskredit, som hanterar förändringar i företagets behov av likvida medel. De kontrollaverta företagen är tveksamma till alternativ finansiering och de påverkas därför mer negativt av bankernas högre krav på egeninsats vid kreditgivning med företagsinteckning som säkerhet. Resultat enligt *pecking order* teorin blir att de småföretagaren väljer bort bankfinansiering vilket leder till att de tvingas minska sina investeringar och tillfredställa sitt kapitalbehov med interna medel, vilket innebär starkt begränsade finansierings- och tillväxtmöjligheter.

7 Slutsatser

I kapitlet presenteras slutsatser om regelförändringarnas effekter på bankernas kreditgivning till småföretag.

Förändringarna i FRL försvagade bankernas förmånsrätt genom att företagshypotek med säkerhet i 100 % av rörelsekapitalet omvandlats till företagsinteckning som omfattar 55 % av hela gäldenärens totala tillgångar. Till skillnad från företagshypotek som gällde vid utmätning och konkurs, gäller företagsinteckning enbart vid konkurs. Eftersom det i huvudsak är bankerna som har använt sig av företagshypoteket vid kreditgivningen till småföretag, har förändringarna fått störst konsekvenser för bankernas kreditgivning samt för småföretags

finansieringsmöjligheter. Innan den nya FRL trädde i kraft fanns förväntningar på vilka effekter lagändringen skulle få. Uppsatsen fokuserar på att klargöra effekterna av övergången från företagshypotek till företagsinteckning. Förändringarna förväntades ha effekt på kreditbedömnings- och kredituppföljningsprocessen, bankernas kreditgivning i allmänhet, vilket sammantaget påverkar bankernas benägenhet att ge krediter till småföretag samt småföretags finansieringsmöjligheter.

Svenska småföretag har alltid haft svårt att erhålla finansiering på grund av att de inte satsar så mycket i eget kapital och på grund av informationsasymmetrin som uppstår i relationen mellan kreditgivare och småföretag. Småföretagarens önskan att bibehålla sin handlingsfrihet och sitt ägande, skapar en tveksam attityd till extern finansiering (kontrollaversion) och bidrar till informationsasymmetrin. Informationsasymmetrin gör att bankerna bedömer sin risk i relation till ett småföretag som betydande. Vid kreditbedömning av småföretag används fler olika faktorer, för att förutsäga småföretags återbetalningsförmåga. Enligt analysen används en kombination av kvantitativa och kvalitativa faktorer. Ju erfarnare kreditbedömaren är desto mer vikt läggs på de kvalitativa faktorerna. Emellertid påvisar empirin att kassaflödet är en hörnsten i bankernas kreditbedömning. Ett problem med kassaflöde är att det ger en historisk bild av företaget och säger lite om dess framtid. När det är svårt att prognostisera kassaflödet avgör säkerheterna bankernas kreditbeslut. Genom säkerhetsvärdering försöker bankerna minimera risken vid kreditgivning. Den nya FRL har syftat till att kreditbedömare ska ge större tonvikt till företagets återbetalningsförmåga. Dock har den försämrade förmånsrätten för bankernas krediter inte medfört stora förändringar vid kreditgivningen. Bankernas marginella förluster på grund av övergången från företagshypotek till företagsinteckning motiverar inte dem att öka kontrollkostnaderna vid kreditbedömningen och på så vis minska kreditrisken. Istället för att lägga större tonvikt på småföretagens återbetalningsförmåga genom att förmå banker att förändra och utveckla kreditbedömnings- och kredituppföljningsprocesser, har bankerna fokuserat mer på säkerheter, genom att använda alternativa finansieringsformer så som leasing och factoring, eftersom dessa är säkrare för bankerna vid eventuella problem för småföretaget.

Den nya FRL syftar till att förmå banker till bättre kredituppföljningen och därmed mer aktivt deltagande i småföretagsrekonstruktioner för att minska antal konkurser. Detta skulle uppnås genom en försvagning av företagshypoteket. Enligt teorin är det dock svårt att tvinga småföretaget att inte vara opportunistisk, det vill säga att informera banken när eventuella problem uppkommer. Bankerna i sin tur är inte intresserade att bevaka småföretag, eftersom

det är olönsamt på grund av de relativt höga kostnaderna. Bankerna försöker lösa problemet vid kredituppföljningen av problematiska småföretag genom alternativ finansiering i form av factoring, leasing och avbetalning. De anser att kredituppföljningen har blivit tryggare, och enklare med de nya förutsättningarna, men med avseende på rekonstruktioner av småföretag har förändringarna inte inneburit någon förbättring.

Bankerna har lyckats anpassa sig ganska bra till den nya FRL, därför anser de att förändringarna är övervägande positiva. Bankerna är fortfarande benägna att ge krediter till småföretag på sina villkor utifrån en bedömning av företagets lönsamhet, vilken sker utifrån företagets affärsida, bransch, marknad och kassaflöde. Dessutom nämner banktjänstemännen att det finns statliga finansieringsmöjligheter via NUTEK och ALMI, där småföretag kan låna pengar på ett enklare sätt, men att studera detta är inte en del av uppsatsen.

Resultatet av förändringarna har blivit att många småföretag tvingas använda alternativ finansiering, trots att de anser att den medför alltför höga kostnader. Utifrån teorin har småföretag med låg tillväxttakt påverkats mest negativt av förändringarna i FRL, eftersom lagändringen kan innebära ett hot mot deras existens. För tillväxtföretag som är mindre kontrollaverta och därför öppnare för alternativa finansieringsformer har effekten blivit mindre negativ. Dock finns det ekonomiska och geografiska förutsättningar som inte står i fokus för uppsatsen vilka förstärker de nya förmånsrättsreglernas negativa effekter på småföretags finansiella möjligheter.

De förväntade effekterna av förändringen i FRL har endast delvis besannats. Svenskt Näringsliv har tillsammans med andra organisationer initierat en diskussion om en återgång till de gamla reglerna om företagshypotek och i mars 2006 beslutade riksdagen att reglerna skulle ändras.⁶⁶ Det är emellertid oklart när dessa förändringar kan träda i kraft.

⁶⁶ www.svensktnaringsliv.se, 2006-05-16, Ceder, Peter, *Ändrade förmånsrättsregler får företagare ta glädjeskutt* (2006)

Källförteckning

Publicerade källor

- Bergström, Clas (1999) Förmånsrätten och kreditmarknaden, *Ekonomisk Debatt*, årg 27, nr 6, s.295.
- Bryman, Alan & Bell, Emma (2005) Företagsekonomiska forskningsmetoder, *LIBER Ekonomi*, s.40-362
- Eisenhardt, Kathleen M. (1989) Agency Theory: An Assessment and Review, *Academy of Management Review*, vol.14. No.1, s.57-74
- Green, Erling (1997) Kreditbedömning och intuition – ett tolkningsförslag, *Lund University Press*, s.9
- Landström, Hans (2003) Småföretaget och kapitalet: svensk forskning kring små företags finansiering. *Stockholm: SNS Förlag*, s.20
- Landström, Hans - Berggren, Björn (2003) ”Tillväxt och lönsamhet i småföretag – finansierings bidrag sett ur företagets perspektiv”, *Småföretag och kapitalet: svensk forskning kring små företags finansiering. Stockholm: SNS Förlag*, s.45-64
- Landström, Hans - Bruns, Volker (2003) ”Kreditprocessen ur bankernas och det växande ägarledda företagets perspektiv”, *Småföretag och kapitalet: svensk forskning kring små företags finansiering. Stockholm: SNS Förlag*, s.115-133
- Myers, S.C. & Majluf, N.S. (1984) Corporate Financing and Investment Decisions when Firms have Information that Investors do not have. *Journal of Financial Economics*, 13, s.187-221
- Nationalencyklopedin (1992). *Bokförlaget Bra Böcker AB Höganäs*, s.223
- Rienecker, Lotte & Jörgensen, Peter S. (2002) Att skriva en bra uppsats, *LIBER*, s.166
- SOU 1998:93, Kapitalförsörjning till småföretag, s.17-19
- SOU 1999:1, Nya förmånsrättsregler, del I Övervägande och förslag, s.83-338
- SOU 1999:1, Nya förmånsrättsregler, del II Bilagor, s.2
- Svedin, Jenny (1992) Kreditgivning och kreditbedömning av företag, *Almqvist & Wiksell Ekonomiförlagen*, s.9
- Tegin, Åke (1993) Kredithandboken: Finansieringsformer, säkerheter och risker, *Stockholm: Norstedts juridik*, s.34-92

Elektroniska källor

- Bankrörelselag (1987:617), *Sveriges Riksdags Lagar* (Internet: <http://rixlex.riksdagen.se>)
- Ceder, Peter (2006-03-22): ”Artikel: Ändrade förmånsrättsregler får företagare ta glädjeskutt”, *Svenskt Näringsliv* (Internet: www.svensktnaringsliv.se), 2006-05-16
- Frycklund, Jonas (2004-10-26): ”Publikation: Resultat och analys av en undersökning om kreditgivning till småföretag”, *Svenskt Näringsliv* (Internet: www.svensktnaringsliv.se), 2006-05-16
- Förmånsrättslag (1970:979), *Sveriges Riksdags Lagar* (Internet: <http://rixlex.riksdagen.se>)
- Gustafsson, Jonas (2004-06-17): ”Olika finansieringsformer viktiga i olika etapper”, *Institutet för entreprenörskaps- och småföretagsforskning* (Internet: http://www.esbri.se/artikel_vis.asp?id=248), 2006-05-05
- Lag om företagshypotek (1984:649), *Sveriges Riksdags Lagar* (Internet: <http://rixlex.riksdagen.se>)
- Nationalencyklopedin: ”Säkerhet” (Internet: http://80-www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=322448&i_word=s%e4kerhet), 2006-05-30

- Prander, Andrea (2005-07-01): "Pressmeddelande: Förmånsrättsreformen försvårar kapitalförsörjningen för små företag", *Svenskt Näringsliv* (Internet: www.svensktnaringsliv.se), 2006-04-07
- Proposition (2002/03:49), *Sveriges Riksdags Propositioner* (Internet: <http://rixlex.riksdagen.se>)
- SEB (2006) www.seb.se, 2006-05-24
- Silver, Lars (2005-06-30): "Utvärdering av förmånsrättsreformens effekter utifrån ett kreditgivningsperspektiv", *Institut för tillväxtpolitiska studier* (Internet: <http://www.itps.se/Archive/Documents/Swedish/Publikationer/Rapporter/D6vriga%20rapporter/Utv%20fmreform%20effekt%20Underlag%20050701.pdf>), 2006-05-16
- Thorell, Per & Norberg, Claes (2005-03-16): "Publikation: Revisionsplikten i små aktiebolag", *Svenskt Näringsliv* (Internet: www.svensktnaringsliv.se), 2006-05-16
- Thulin, Carl (2004-10-19): "Tuffare tider för småföretagen", *Dagens Industri*, (Internet: <http://di.se/Nyheter/?page=%2fAvdelningar%2fArtikel.aspx%3fMobious%3dY%26ArticleID%3d2004%5c10%5c19%5c120960>), 2006-04-06.
- Svenskt Näringsliv (2005-06-23): "Rapport: Förmånsrättsreform hårt slag mot småföretag", *Svenskt Näringsliv* (Internet: www.svensktnaringsliv.se), 2006-04-07

Muntliga källor (personliga intervjuer)

- Månsson, Sven, kreditchef, SEB Finans (2006-05-03)
- Olofsson, Mats, chef för finansiell försäljning, SEB Finans (2006-04-27)
- Rahm, Anders, kreditansvarig, SEB (2006-05-09)

Korrespondens

- Månsson, Sven, kreditchef, SEB Finans - e-mail (2006-05-16)
- Rahm, Anders, kreditansvarig, SEB - e-mail (2006-05-19)

Appendix

Bilaga 1: Intervjumall

Syfte med intervjun är att klargöra effekterna på finansieringen av småföretag efter förändringarna i förmånsrättsreglerna.

Frågorna till respondenter:

- Får jag ange Ert namn i mitt arbete eller vill Ni vara anonym?
- Får jag spela in vår intervju?

Bakgrund

1. Hur många år har Ni arbetat som kreditbedömare?
2. Enligt många studier om beslutsprocesser hos kreditbedömare kan bankmän fatta olika beslut trots samma beslutsunderlag. Vad tror Ni om detta?
3. Spelar erfarenhet någon roll i Ert arbete för kreditbedömning av småföretag?

Kreditbedömning av småföretag

4. Vilka faktorer betyder mest vid kreditbedömning av ett småföretag?
5. Vad fokuserar Ni mest på:
 - *kvantitativ information* som BR, RR och nyckeltal eller
 - *kvalitativ information* som förtroende (intuition) samt kontinuerlig interaktion med kunderna för att fånga deras utveckling över tiden?
6. Har kreditbedömningen av småföretag blivit mer korrekt efter förändringar i FRL?

Förändringar i förmånsrättslagen (FRL)

7. På vilket sätt har småföretagsmöjligheter att erhålla kredit förändrats?
8. Hur förändrades Era värderingar av säkerheter efter att företagshypotek omvandlats till företagsinteckning avseende småföretags finansiering?
9. Tror Ni att många småföretag som har råkat i svårigheter på grund av ökade krav på säkerheter?

Uppföljning av lån

10. Hur förändrades Er uppföljning av krediter efter övergången från företagshypotek till företagsinteckning i säkerhet?

11. Kommer ytterligare säkerheter att krävas för redan befintliga krediter hos småföretag?

Alternativa finansieringsformer för småföretag

12. Vilka finansieringsformer anser Ni lämpliga under olika småföretagets mognadsfaser (introduktion, tillväxt, mognads och nedgång)?
13. Hur aktiva är Ni för att förmedla olika möjligheter till finansiering?
14. Hur bra är dessa alternativ anpassade för småföretag?
15. Hur har efterfrågan på alternativa finansieringsformer för småföretag (leasing- och factoring aktiviteter) förändrats?
16. Allt fler svenska företag går samman och organiserar säkerheter för en medlemsinsats i en Kreditgarantiförening. Hur värderar Ni bankernas risktagande vid utlåning till småföretag utifrån dessa förutsättningar? Vad tycker Ni om Kreditgarantiföreningar?

Agerande vid småföretags rekonstruktion

17. Syftet med reformen var att minska antalet konkurser och att öka antalet företags rekonstruktioner, har detta besannats?
18. På vilket sätt deltar Ni i företagets rekonstruktionsprocess?

Kreditmarknaden

Har FRL medfört bättre eller sämre fungerande kreditmarknaden